

सिगारेट व इतर तंबाखुजन्य पदार्थ
उत्पादनाच्या वेष्टनावर विशिष्ट आरोग्य
चेतावणी देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सार्वजनिक आरोग्य विभाग

शासन निर्णय क्रमांक : तनिका- २१२३/प्र.क्र.२८/आरोग्य ५

गोकुळदास तेजपाल रुग्णालय आवार,
संकुल इमारत, मंत्रालय, मुंबई-४०० ००१.

तारीख: ३० मे, २०२३

वाचा :

- १) केंद्र शासनाचे “ सिगारेट व इतर तंबाखुजन्य पदार्थ (व्यापार व वाणिज्य, उत्पादन, पुरवठा व वितरण यांचे निषेध) अधिनियम, २००३” (कोटपा कायदा-२००३)
- २) भारत सरकारचे राजपत्र क्र. CG-DL-E-२१०७२०२२-२३७४२० दिनांक २१ जुलै, २०२२
- ३) केंद्र शासनाचे पत्र क्र. D.O.No.P-१६०११/०२/२०१७-TC(Part१) दिनांक ९ डिसेंबर, २०२२
- ४) शासन निर्णय क्र.तनिका-२०१५/प्र.क्र.१७७/आरोग्य-५, दि.३ मे, २०२१

शासन निर्णय :

सिगारेट व इतर तंबाखुजन्य पदार्थ (व्यापार व वाणिज्य, उत्पादन, पुरवठा व वितरण यांचे निषेध) अधिनियम, २००३ (कोटपा कायदा-२००३) अधिनियमित करण्यात आले आहे, जेणेकरून तंबाखुच्या वापरापासून परावृत्त करणे आवश्यक आहे. कोटपा-२००३ हा कायदा सर्व तंबाखुजन्य उत्पादनासाठी लागू आहे आणि तो संपूर्ण देशास लागू आहे. कायद्याच्या कलम-७ मध्ये सर्व तंबाखुजन्य उत्पादनाच्या वेष्टनावर विशिष्ट आरोग्य चेतावणी देण्याची तरतूद आहे. राष्ट्रीय आरोग्य अभियान अंतर्गत राष्ट्रीय तंबाखू नियंत्रण कार्यक्रमाची अंमलबजावणी सन २०१६-१७ पासून राज्यातील सर्व जिल्ह्यात करण्यात येत आहे. तंबाखू तथा तंबाखूजन्य पदार्थांच्या सेवनामुळे होणाऱ्या दुष्परिणामाबाबत राज्यभर विविध माध्यमाद्वारे जनजागृती करण्यात येत आहे.

२. दि.१५ मार्च, २००८ रोजीच्या जिएसआर १८२ (ई) नुसार सिगारेट व इतर तंबाखुजन्य उत्पादने (पॅकेजिंग व लेबलिंग) नियमांना अधिसूचित केले आणि सर्व तंबाखुजन्य पदार्थांच्या वेष्टनावर (पॅकवर) विशिष्ट आरोग्य चेतावणी प्रदर्शित करण्यासाठी नियमांमध्ये वेळोवेळी सुधारणा करण्यात आल्या आहेत. तंबाखू व तंबाखूजन्य पदार्थ उत्पादनाच्या वेष्टनावर (पाकीट) दोन्ही बाजूस ८५% आरोग्य चेतावणीचा इशारा प्रदर्शित करणे अनिवार्य केले आहे. दिनांक ३ एप्रिल २०१८ रोजीच्या जिएसआर ३३१ (ई) च्या आधार एप्रिल २०१८ मध्ये नियमांमध्ये सुधारणा करण्यात आली आहे.

३. यापूर्वी सिगारेट व इतर तंबाखुजन्य पदार्थ (पॅकेजिंग व लेबलिंग) नियम ५ नुसार तंबाखुजन्य पदार्थाच्या पॅकेजवरील आरोग्यविषयक चेतावणी दर चोवीस महिन्यात बदलली जात होती. आता, आरोग्य व कुटुंब कल्याण मंत्रालयाने सिगारेट व इतर तंबाखुजन्य पदार्थ (पॅकेजिंग व लेबलिंग) संदर्भिय क्र.२ नुसार दुरुस्ती करण्यात आली आहे.

४. तंबाखु व तंबाखुजन्य पदार्थांच्या सेवानामुळे आरोग्यावर होणा-या दुष्परिणामांबद्दल विशेषतः तरुण मुले आणि अशिक्षित लोकांमध्ये विशिष्ट आरोग्य चेतावणीचा इशाराबाबत जागरुकता आणणे आवश्यक आहे. केंद्र सरकारने २१ जुलै २०२२ रोजीच्या राजपत्र अधिसूचनेच्या जिएसआर ५९२ (ई) नुसार नवीन निर्दिष्ट आरोग्य चेतावणी अधिसूचित केली आहे. जेणेकरून तंबाखू व तंबाखुजन्य पदार्थांच्या पाकीटावरील/वेष्टनावरील मुख्य प्रदर्शन क्षेत्राच्या किमान ८५ % क्षेत्रावरील तंबाखु उत्पादनाच्या पॅकेजवर अनिवार्य प्रदर्शन केले जावे. हे नियम १ डिसेंबर २०२२ पासून लागू होतील. धूम्रपान आणि तंबाखुजन्य पदार्थ उत्पादनाच्या पॅकेजवर ह्या दोन्ही प्रकारांसाठी एक सामान्य नमूद केलेली आरोग्याची सूचना पुढीलप्रमाणे असेल.

धूम्रपान आणि तंबाखुजन्य पदार्थ उत्पादनाच्या पॅकेजवर ह्या दोन्ही प्रकारांसाठी एक सामान्य नमूद केलेली आरोग्याची सूचना पुढीलप्रमाणे असेल.

प्रतिमा १ : सदर प्रतिमा १ डिसेंबर २०२२ पासून बारा महिन्यांच्या कलावधीसाठी वैध असेल . “तंबाखू यानि दर्दनाक मौत” हा शब्द लाल पार्श्वभूमीवर (बॅकग्राऊंड) पांढऱ्या रंगामध्ये दिसून येईल आणि “आजच तंबाखू सोडा, कॉल करा १८००-११-२३५६” हा शब्द पांढऱ्या रंगात काळ्या पार्श्वभूमीवर (बॅकग्राऊंड) दिसून येईल.

प्रतिमा २ : हे निर्देश १ डिसेंबर २०२३ पासून लागू होतील. “तंबाखू सेवन यानि अकाल मृत्यु” हा शब्द लाल पार्श्वभूमीवर (बॅकग्राऊंड) पांढऱ्या रंगामध्ये दिसून येईल आणि “आजच तंबाखू सोडा, कॉल करा १८००-११-२३५६” हा शब्द पांढऱ्या रंगात काळ्या पार्श्वभूमीवर (बॅकग्राऊंड) दिसून येईल.

सचित्र आरोग्य चेतावणी आणि मजकूर आरोग्य चेतावणी चार रंगासह मुद्रित केली जाईल, ज्याचे प्रिंटिंग रेझोल्युशन किमान ३०० डीपीआय (डोट्स प्रती इंच) असेल. त्यांचे पुढचे प्रकार आणि रंग विहित केलेलेच असतील.

५. १ डिसेंबर २०२२ रोजी किंवा नंतर तयार केलेली किंवा पॅकेज केलेली किंवा आयात केलेली सर्व तंबाखु उत्पादनावर प्रतिमा १ आणि १ डिसेंबर २०२३ रोजी किंवा नंतर तयार किंवा आयात केलेली किंवा पॅकेज केलेली सर्व उत्पादनावर प्रतिमा २ प्रदर्शित करण्यात येईल.

६. उपरोक्त नमूद केलेल्या तरतुदींचे उल्लंघन करणे हा सिगारेट व इतर तंबाखुजन्य पदार्थ (जाहिरात निषेध, व्यापार व वाणिज्य नियमन, उत्पादन, पुरवठा व वितरण) अधिनियम २००३ च्या कलम २० मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे कारावास किंवा दंडनीय गुन्हा आहे. तसेच वैधानिक चेतावणी इशारा बाबतच्या नियमांची संपूर्ण राज्यभर प्रभावी अंमलबजावणी करण्यात यावी.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२३०५२९१६३५०६८८१७ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(सुनिल ढेंगळे)

कक्ष अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१) मा. राज्यपाल यांचे प्रधान सचिव, राजभवन, मुंबई.

- २) मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ३) मा. मंत्री, सार्वजनिक आरोग्य यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) मा. मुख्य सचिव यांचे उपसचिव, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
- ५) सचिव, वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ६) आयुक्त, आरोग्य सेवा तथा अभियान संचालक, राष्ट्रीय आरोग्य अभियान, मुंबई.
- ७) विभागीय आयुक्त (सर्व).
- ८) जिल्हाधिकारी (सर्व).
- ९) महानगरपालिका आयुक्त (सर्व).
- १०) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, राज्य आरोग्य हमी सोसायटी, मुंबई.
- ११) संचालक, आरोग्य सेवा, मुंबई व पुणे.
- १२) संचालक, वैद्यकीय शिक्षण व संशोधन, मुंबई.
- १३) निवड नस्ती (आरोग्य-५)